

יותר מ-70 תוכניות ספציפיות שנועדו להכין את סינגפור להזדקנות המהירה של אוכלוסייתה בעשור הקרוב.

המטרה:

הכנת הצעה לתוכנית אב לאומית לזקנה, אשר תוצג לראש הממשלה כדי שהממשלה תאמץ אותה, תקצה תקציב ליישומה ותפעיל אותה בטווח הבינוני ובטווח הארוך.

מטרתה העיקרית של התוכנית תהיה להבטיח לאזרחים הוותיקים בישראל קיום בכבוד ובביטחון בכל תחומי החיים ולוודא שתוחלת החיים המתארכת תהיה מלווה באיכות חיים ובבריאות טובה. התוכנית תחולל שינוי ביחס לאזרחים הוותיקים, ויראו בהם נכס ולא נטל למשק ולחברה.

התוכנית:

תוכנית האב הלאומית לזקנה תעסוק באתגרים העיקריים העומדים בפני האוכלוסייה המבוגרת בשנים הבאות. הוועדה המיוחדת שהוקמה בכנסת לצורך הכנתה תגבש הצעה למדיניות, עקרונות וכיווני פעולה. התוכנית תוגש לממשלה לאישור ותועבר לגורמים המוסמכים לצורך הכנת תוכנית הפעולה, ובכלל זה תקציב, לוח זמנים ואחריות לביצוע.

להלן הסוגיות והאתגרים העיקריים שתוכנית האב אמורה להתמודד אתם; נציין כי רשימה זו אינה ממצה את כל הבעיות והצרכים של האזרחים הוותיקים.

- א. מיגור העוני
- ב. תעסוקה ופרישה
- ג. סיעוד בקהילה; מוסדות סיעודיים
- ד. בני משפחה מטפלים (מטפלים עיקריים)
- ה. בדידות
- ו. אינטגרציה של השירותים ותיאום בין הגורמים הפועלים בתחום
- ז. התעללות והזנחה
- ח. עצמאים – נכס ולא נטל
- ט. שירותי הבריאות
- י. שירותי הרווחה
- יא. פנסיה וקצבאות
- יב. דיור ציבורי
- יג. טכנולוגיה

מיגור העוני

עוני משמעותו מחסור במשאבים כלכליים ופגיעה בתנאי חיים. אדם עני מתקשה לדאוג לצרכיו הבסיסיים, כגון דיור, מזון, ביגוד, תרופות, שירותים רפואיים וציוד ביתי. העוני פוגע בזכות לחיות,

שהיא מערכי היסוד של האדם; הוא פוגע בערך השוויון, שכן אין לעני הזדמנות שווה לחיים הוגנים; העוני פוגע גם בערך של אוטונומיה ועצמאות, שכן חוסר המשאבים אינו מאפשר לעני לצרוך מוצרים ושירותים הכרחיים; לבסוף, העוני פוגע בערך הצדק, מאחר שפעמים רבות אנשים שעמלו כל חייהם, גידלו משפחות ותרמו לקהילה, לילדיהם ולמשפחותיהם אינם זוכים לקיום בכבוד בשנות חייהם האחרונות.

בעיית העוני קיימת בכל העולם, הן במדינות מתפתחות והן במדינות מפותחות. 13 מיליון מתוך 75 מיליון הזקנים ב-25 מדינות האיחוד האירופי חיים בעוני, כלומר אחד מכל שישה זקנים הוא עני. אומנם בעיית העוני קיימת גם אצל ילדים, צעירים ומשפחות, אולם הבעיה תמורה יותר אצל האזרחים הוותיקים, שכן לרבים מהם אין פנסיה או מקורות הכנסה אחרים, וכמעט אין להם אפשרות לעבוד לפרנסתם בגלל חסמים חברתיים, בריאותיים, כלכליים וחוקיים.

גם בישראל יש עוני בקרב האזרחים הוותיקים. לפי המדד הרשמי של מחצית ההכנסה הכספית החציונית לאחר תשלומי העברה ותשלומי חובה, בשנת 2015 כ-107,400 משפחות שבראשן קשישה חיו בעוני⁸ – 23.2% מכלל המשפחות אשר בראשן עומד אזרח ותיק. במשפחות אלו חיו 168,800 נפשות, שהן 22.3% מכלל הנפשות החיות במשפחות אשר בראשן עומדים אזרחים ותיקים. בדוח העוני לשנת 2016 שפרסם המוסד לביטוח לאומי צוין שתחולת העוני בקרב משפחות קשישים ירדה מ-23.5% בשנת 2015 ל-21.6% בשנת 2016 ותחולת העוני של נפשות קשישות ירדה מ-18.2% בשנת 2015 ל-16.9% בשנת 2016.⁹

תחולת העוני בקרב משפחות ונפשות של אזרחים ותיקים¹⁰

2016		2015		גיל
משפחות	נפשות קשישות	משפחות	נפשות קשישות	
20.8%	16.3%	22.5%	17.5%	נשים – 60
				גברים – 65
21.6%	16.9%	23.5%	18.2%	נשים – 62
				גברים – 67

הירידה בתחולת העוני היא בעיקר תוצאה של העלאת קצבאות הזקנה על סמך המלצות ועדת אללוף. ההעלאה הראשונה הייתה בדצמבר 2015 והעלאה נוספת – בראשית שנת 2017.

בשנת 2016 היה מספר האזרחים הוותיקים (נשים בנות +62 וגברים בני +67) 980,000 ו-166,900 מהם הוגדרו עניים.¹¹ ואולם, יש להביא בחשבון שכבה נוספת של אזרחים ותיקים אשר יש להם פנסיה קטנה ולעתים גם הכנסה מסוימת, ומאחר שהכנסתם הכוללת עולה על הסכום הקובע לצורך קבלת גמלת השלמת הכנסה הם אינם מקבלים את הגמלה, וגם אינם זכאים לכל ההטבות שזכאים

⁸ קשישים/אזרחים ותיקים: נשים מגיל 62 וגברים מגיל 67.

⁹ המוסד לביטוח לאומי – מינהל המחקר והתכנון (2017). ממדי העוני והפערים החברתיים – דוח שנתי 2016 (הנתונים נוגעים לנשים מגיל 60 וגברים מגיל 65).

¹⁰ עיבוד נתונים מתוך דוח העוני של המוסד לביטוח לאומי.

¹¹ ברודסקי, ג', שנור, י., ובאר, ש. (2017). בני +65 בישראל – שנתון סטטיסטי 2016, משאב, ירושלים, מאירס-גוינט-ברוקדייל וגוינט-ישראל אשל.

להן מקבלי השלמת הכנסה, כגון הנחה בארנונה. שכבה זו חיה מבחינה פורמלית מעל קו העוני אך למעשה איננה יכולה להתקיים בכבוד, והיא חיה בעוני ובמחסור. קשה לאמוד את גודלה של שכבה זו אך אפשר להעריך שמדובר בכ-100,000 נפשות.

אף שגמלת השלמת הכנסה הועלתה בשנתיים האחרונות, עדיין כחמישית מכל המשפחות שבראשן עומד זקן חיות בעוני ובמחסור.

בישראל קיימת תופעה של "דור המדבר". "דור המדבר" הוא אנשים שעקב גילם, מקום המגורים שלהם, המצב המשפחתי שלהם או שילוב של גורמים אלו מדיניות מסוימת לא חלה עליהם משום בעת שהם היו בגיל הרלוונטי המדיניות עוד לא הייתה קיימת. משמעות הדבר מבחינה כלכלית היא שחסרים להם משאבים שמדיניות זו מקנה לאנשים. יש אנשים שזכאותם להטבות מסוימות חלקית, אם משום שנעשו זכאים לה מאוחר ואם משום שהם אינם עומדים בכל תנאי הזכאות.

דוגמה: חוק פנסיה חובה הוחל בהדרגה מאז שנת 2008. לפיכך, מי שהיה ב-2008 בתחילת גיל העבודה (למשל גבר בן 21–24 או אישה בת 20–23) צבר את מלוא ההטבות. מי שהיה מבוגר יותר באותה שנה לא צבר את מלוא ההטבות, ומי שהיה מבוגר בשנים רבות צבר הטבות מעטות בלבד, שכן שנות זכאותו היו מעטות. אנשים במצב זה שייכים ל"דור המדבר". סיבה נוספת להשתייכות ל"דור המדבר" עשויה להיות עלייה בגיל מבוגר למדי – מי שהגיע לישראל כאשר חלק ניכר מתקופת העבודה שלו כבר מאחוריו ואין לו פנסיה בישראל, או לחלופין הפנסיה שלו קטנה במידה ניכרת מזה הנהוגה בארץ.

השפעת העוני על אזרחים ותיקים

יש עדויות רבות לקשר ההדוק שבין חסך כלכלי לבין מחלות כרוניות, תפקוד לקוי, ירידה במצב הבריאות ותמותה. לדוגמה, בסקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נמצאו הבדלים של ממש במצב הבריאות בין מי ששכרם היה נמוך מהשכר הממוצע במשק לבין מי ששכרם היה מעל הממוצע. למשל 16% מבעלי השכר שמעל הממוצע חלו בסכרת, לעומת 23% אצל אלו שהשתכרו פחות מהממוצע. מיתר לחץ דם סבלו 50% מבעלי ההכנסה הנמוכה לעומת 44% מבעלי ההכנסה הגבוהה יותר, ומאוסטאופורוזיס – 13% לעומת 19%.¹²

מחקרים על ביטחון תזונתי מלמדים ש-19% מהזקנים חיו באי-ביטחון תזונתי עד כדי כך שהיו צריכים להחליט אם להקצות את הכסף המועט שבידם לצריכת מזון או לתרופות.¹³ בסקרים של המוסד לביטוח לאומי מהשנים 2011 ו-2012 נמצא ששיעור האי-ביטחון התזונתי אצל אזרחים ותיקים בני 65+ הגיע לכ-13% בשנת 2011 ולכ-10% בשנת 2012. יתר כל כן, מתברר כי מרביתם חיים באי-ביטחון תזונתי ניכר.¹⁴ לפי הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2013 דיווחו 40% מבני ה-65+ שוויתרו על חימום או על קירור הדירה בגלל קשיים כלכליים, 6% ממי שהיו זקוקים לתרופות דיווחו שוויתרו על תרופות, 14% דיווחו שוויתרו על אוכל ו-43% – שוויתרו על טיפול שיניים. בדוח העוני האלטרנטיבי שפרסם לאחרונה ארגון לתת דווח ש-92.2% מהקשישים המקבלים תמיכה מארגוני המזון מעידים כי קצבת הזקנה איננה מספיקה למחיה בכבוד.¹⁵ לעוני יש גם השפעה על היבטים פסיכולוגיים וחברתיים.¹⁶

¹² בנטור, נ. (2005). בריאות ומצב סוציו-אקונומי בקרב קשישים, בתוך בריק, י. (עורך), זקנה בקו העוני, תל אביב, הקיבוץ המאוחד ואשל.

¹³ ברג-ורמן, א., וברודסקי, ג. (2004). השפעת המצוקה הכלכלית של הזקנים על תנאי חייהם, ירושלים, גוינטמכון ברוקדייל.

¹⁴ אנדבלד, מ., ברקלי, נ., אברמוב, ו., גאליה, א., וגוטליב, ד. (2014). סקר ביטחון תזונתי 2012: ממצאים סוציו-כלכליים עיקריים, המוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון.

¹⁵ לתת (2017). דוח העוני האלטרנטיבי.

¹⁶ בריק, י. (עורך) (2005). זקנה בקו העוני, תל אביב, הקיבוץ המאוחד ואשל.

התמודדות המדינה עם עוני אצל אזרחים ותיקים

המדינה מתמודדת עם בעיית העוני אצל האזרחים הוותיקים בשתי דרכים עיקריות: קצבאות זקנה והנחות מסוימות בשירותים מוגדרים, כגון בתחבורה הציבורית, בארנונה, בחשמל, במים ובתוכניות תרבות ופנאי. חלק מההנחות הן אוניברסליות וחלקן ניתנות רק לזכאים לגמלת השלמת הכנסה.

קצבאות הזקנה הניתנות על ידי המוסד לביטוח לאומי בנויות על שני רבדים: הרובד האוניברסלי – הקצבה הבסיסית (כולל תוספת ותק ותוספת דחיית פרישה), שכל אזרח ותיק זכאי לה עם הגיעו לגיל הפרישה הפורמלי; הרובד שני הוא גמלת השלמת הכנסה, שהיא תוספת לקצבה הבסיסית למי שאין לו מקורות הכנסה אחרים.¹⁷

קצבת זקנה בסיסית

זוג	יחיד	
2,301	1,531	
2,387	1,617	+80

קצבת זקנה עם השלמת הכנסה

זוג	יחיד	גיל
4,918	3,112	עד 70
4,962	3,140	70–80
5,075	3,211	+80

קצבת הזקנה בתוספת **השלמת הכנסה** אמורה לאפשר קיום לאזרח ותיק שאין לו מקורות הכנסה אחרים – מעבודה, מפנסיה או מחסכונות. השאלה היא אם סכום הקצבה מאפשר **קיום בכבוד**. נזכיר כי בסכום כסף זה הזקן צריך לממן רכישת מזון והתרופות, לשלם שכר דירה, חשבונות מים, חשמל וטלפון ועוד. בטבלאות שלעיל אפשר לראות בבירור שקצבאות המוסד לביטוח לאומי אינן מאפשרות קיום בכבוד, בעיקר למי שבעבורם הן מקור ההכנסה הבלעדי.

בהקשר זה יש להביא בחשבון את הקשר בין **הדיוור** למצב העוני אצל האזרחים הוותיקים. מצבם של מי שיש להם פתרונות דיוור שונה מזה של מי שאין להם. מצבם של האזרחים הוותיקים המתגוררים בדיוור ציבורי טוב הרבה יותר משל מי ששוכרים דירה בשוק החופשי.

הצמדה

סכום קצבת הזקנה מוצמד כיום למדד המחירים לצרכן. כידוע, מדד זה אינו משתנה כבר זמן רב, אף שיוקר המחיה עולה. המשמעות היא שקצבאות הזקנה נשחקות וכוח הקנייה שלהן קטן. בעבר הייתה הקצבה צמודה לשכר הממוצע במשק, והיה בכך מן הצדק, משום שאם רמת החיים הכללית במשק עולה, ראוי שגם רמת החיים של האזרחים הוותיקים תעלה. הממשלה אומנם הייתה ערה

¹⁷ אפשר להשתכר עד 2,080 שקלים ליחיד ועד 2,467 שקלים לזוג בלי שתיפגע גמלת השלמת הכנסה.

לבעיה זו ומדי פעם הייתה מעלה את הקצבה, אך לא די בכך. אם רוצים להבטיח שיישמר ערכה הכספי של קצבת הזקנה יש להצמידה לשכר הממוצע במשק. תוכנית האב הלאומית צריכה לחרוט על דגלה את **מיגור העוני** בקרב האזרחים הוותיקים. בוועידת האו"ם שהתכנסה במדריד בשנת 2002, שגם ישראל השתתפה בה, נאמר:

Eradication of poverty is a fundamental aim of the Madrid International Plan of Action, in part through developing and implementing policies for income security, social protection, social security and poverty prevention.¹⁸

ממשלת ישראל קיבלה עליה החלטה זו בחתימתה על התוכנית הבין-לאומית, ועתה הגיעה העת ליישמה.

פתרונות אפשריים

בבואנו לטפל בהכנסתם של כל האזרחים הוותיקים, עלינו להעמיד בראש סדר העדיפויות את הקיום בכבוד של מי שאין להם מקורות הכנסה מלבד קצבאות הביטוח הלאומי והן אמצעי הקיום היחיד שלהם. אפשר לפתור את בעיית העוני בקרב אזרחים ותיקים בכמה דרכים. דרך אחת היא **העלאת קצבת הזקנה וגמלת השלמת הכנסה**, כפי שהמליצה ועדת אללוף.¹⁹ המלצה זו יושמה חלקית, אולם הדבר לא הביא למיגור העוני, ועדיין רבים הזקנים שחיים מתחת לקו העוני, כפי שאפשר לראות בנתונים בטבלאות שלעיל. הצעה ברוח זו העלה גם מנכ"ל המוסד לביטוח לאומי פרופ' שלמה מור יוסף עם פרישתו. הצעתו הייתה להעלות את קצבת השלמת הכנסה ב-1,000 שקלים בהדרגה במשך חמש שנים.²⁰ לאחרונה עלתה יוזמה של שר הרווחה, העבודה והשירותים החברתיים להעלות את **קצבת הזקנה עם גמלת השלמת הכנסה מעל לקו העוני**. קו העוני נקבע בישראל כ-50% מההכנסה הפנויה החציונית במשק לנפש תקינת. קו העוני לשנת 2017 הוא 3,358 שקל לחודש ליחיד, 5,373 לזוג, 7,119 לשלוש נפשות ו-8,597 לארבע נפשות.²¹ יישום הצעה זו אכן עשוי לסייע במיגור העוני בקרב האזרחים הוותיקים כאשר המדד הוא קו העוני הקיים. על פי הצעה שהכין מינהל התכנון והמחקר במוסד לביטוח לאומי, התוספת תהיה 382–355 שקלים לחודש ליחיד ו-611–568 שקל לזוג, על פי גיל. אומדן העלות של התוספת הוא 980 מיליון שקלים בשנת 2018.²²

חלופה אחרת, שאף היא הועלתה לאחרונה, היא **להעלות את קצבת הזקנה עם גמלת הכנסה ולהצמידן לשכר המינימום**. החלופה מבוססת על ההנחה שאם המדינה קבעה שזה השכר המאפשר קיום מינימלי לאדם העובד, הרי סכום זה מאפשר קיום מינימלי גם למי שאינם עובדים ואינם יכולים לעבוד. חלופה זו אומנם תיטיב מאוד עם הזקנים העניים, אך לא תשיג את היעד של מיגור העוני. נציין כי בראשית 2018 היה שכר המינימום 5,300 שקלים.

תיתכן גם חלופה אסטרטגית של **שינוי שיטת החישוב** של הקצבאות: במקום השיטה המבוססת על גובה ההכנסה שהממשלה מחליטה להקציב לאזרחים הוותיקים תשמש גישה המבססת את

¹⁸ United Nations Second World Assembly on Ageing – Madrid International Plan of Action on Ageing (2003).

¹⁹ דוח הוועדה למלחמה בעוני בישראל – מוגש לחבר הכנסת מאיר כהן, שר הרווחה והשירותים החברתיים (2014).

²⁰ מנכ"ל המוסד לביטוח הלאומי פרופ' שלמה מור יוסף (ינואר 2017). קווי מדיניות לחיזוק מדינת הרווחה בישראל והשירות לציבור על ידי הביטוח הלאומי.

²¹ מינהל התכנון והמחקר, המוסד לביטוח לאומי (נובמבר 2017). הצעה מעודכנת להעלאת קצבת אזרח ותיק עם תוספת השלמת הכנסה לקו העוני 2017–2018.

²² ראה הערה 11.

הקצבאות על **הצרכים הבסיסיים** של הזקנים. בשיטה זו יש להגדיר סל שירותים בסיסי המאפשר קיום בכבוד, כפי שנעשה בארצות הברית ובעוד כמה מדינות.²³ חלופה נוספת היא "רמת חיים נאותה", שהיא מדד המבוסס על שקלול של ההוצאות שיש להוציא לשם סיפוק הצרכים הבסיסיים ושל כושר ההשתכרות של הפרט והמשפחה. מדד זה נבחן עתה במוסד לביטוח לאומי.²⁴

נוסף על החלופות הללו אפשר להקל על האזרחים הוותיקים ולהגדיל את הכנסתם הפנויה על ידי מתן **הנחות ופטורים** בתשלום על שירותים. אפשר לפטור את מקבלי השלמת הכנסה מהשתתפות עצמית ברכישת תרופות ומתשלום על ביקור אצל רופאים, לאפשר נסיעה חינם בתחבורה ציבורית ועוד. אפשר גם להרחיב את האפשרויות לדיור ציבורי בשכר דירה מסובסד. כמו כן, אפשר להגדיל את הסכום שמקבלי השלמת הכנסה יוכלו להשתכר בלי שתיפגע הקצבה שלהם (Disregard), וכך להקל עליהם את מצוקתם הכלכלית. כיום סכום זה הוא 2,080 שקל ליחיד ו-2,467 שקל לזוג.

המלצות

הוועדה המיוחדת להכנת תוכנית אב לאומית לזקנה קיימה דיון מקיף בסוגיית העוני בקרב האזרחים הוותיקים, שמעה עדויות מפייהם של אזרחים ותיקים החיים בעוני וסקרה מסמכים רבים, ובהם דוחות של המוסד לביטוח לאומי ומחקרים של מרכז המידע והמחקר של הכנסת. על בסיס כל אלו החליטה הוועדה להמליץ לפני ממשלת ישראל כדלקמן:

- 1. מיגור העוני – ממשלת ישראל תקבל עליה למגר את העוני** בקרב האזרחים הוותיקים ותבטיח שלא יהיה עוד אזרח ותיק עני בישראל.
- הסבר:** עד כה נהגו לשפר את מצבם של האזרחים הוותיקים העניים על ידי הגדלת קצבאות הזקנה מדי פעם בפעם. מוצע לשנות מדיניות זו ולהציב יעד חדש של מיגור העוני בקרב האזרחים הוותיקים בישראל.
- 2. קיום נאות – יובטח קיום נאות** לכל אזרח ותיק.
- הסבר:** עד כה היה מקובל להבטיח קיום מינימלי לאזרחים הוותיקים. מוצע עתה להציב את היעד של **קיום נאות** (Adequate) במקום קיום מינימלי, כדי לאפשר לאזרחים הוותיקים לחיות את שנות חייהם האחרונות בכבוד. קו העוני ייקבע לאחר בחינת החלופות הרלוונטיות, בהתייעצות עם המוסד לביטוח לאומי.
- 3. מדידת קו העוני – קו העוני ייקבע על פי סל צרכים** ובהתחשב בהכנסות של האזרח הוותיק. המוסד לביטוח לאומי יציע לוועדה את המודל המתאים.
- הסבר:** נקבע שקו העוני הוא 50% מההכנסה החיצונית הפנויה במשק. מוצע להגדיר מדד שונה, שיובאו בו בחשבון האמצעים שמבטיחים קיום נאות, בהתחשב בהכנסות של האזרחים הוותיקים.
- 4. תוספת ותק – תוספת הוותק לא תחושב כהכנסה לצורך חישוב השלמת הכנסה.**

²³ לעניין הזכות למינימום קיום בכבוד ראה גם גוטליב, ד. וברקלי ד., מצגת על הזכות למינימום קיום בכבוד, המוסד לביטוח לאומי, מינהל מחקר ותכנון.

²⁴ השיטה שמשמשת כאן למדידת רמת חיים נאותה (adequate standard of living) היא הממוצע של רמת חיים מינימלית ורמת חיים בכבוד שהוצגה בוועדה של כונס הנכסים (ועדת חריס) לפי גישת ה-FES-NRC, שפותחה בביטוח הלאומי על בסיס מחקרים של מחלקת המחקר של הבנק העולמי (FES) ושל האקדמיה הלאומית למדעים של ארה"ב (NRC). מסקנות דוח ועדת חריס שימשו בסיס לחוק חדלות פירעון. "המחשבון", שנגזר מהמודל FES-NRC, מפתח ומתעדכן מדי שנה במינהל המחקר והתכנון של הביטוח הלאומי. הוא מגדיר את הכללים שלפיהם מחשבים את רמת החיים המספיקה ואת כושר ההשתכרות של חייבים שפשטו רגל כדי לאפשר להם להחזיר חובות ובתוך כך לשמור על רמת חיים מספיקה. מינהל המחקר והתכנון של הביטוח הלאומי עשה בעבור ועדת פלוסקוב חישוב ראשוני של נתונים אלו באמצעות המחשבון בעבור אזרחים ותיקים כדי להיעזר בהם בהתוויית המדיניות של זקנה ראויה.